

به نام آنکه عزت از اوست

«الگوی مناسب مالیات بر درآمد اشخاص به مثابه
راهی برای ارتقای کیفیت حکمرانی»

علی نصیری اقدم - پریسا مهاجری

۲۴ مرداد ۱۳۹۸

مؤسسه مطالعات دین و اقتصاد

محورهای اصلی بحث

- مالیات بر درآمد اشخاص (PIT) در نظام قانونی فعلی ایران و آسیب شناسی آن
- ارائه تصویری یکپارچه از انواع الگوهای وضع مالیات بر درآمد اشخاص در جهان
- محورهای اصلی تصمیم گیری در لایحه PIT و ارائه استدلال های اساسی در خصوص آن

محور اول

مالیات بر درآمد اشخاص (PIT) در نظام قانونی فعلی
ایران و آسیب شناسی آن

➤ مالیات بر درآمد اشخاص یکی از مناسب‌ترین ابزارهای کسب درآمد برای دولت و اصلاح توزیع درآمد در جامعه است.

➤ ارقام عملکرد متغیرهای مالیاتی در ایران حکایت از سه‌م اندک مالیات بر درآمد اشخاص از کل درآمدهای مالیاتی دولت دارد و نسبت آن به تولید ناخالص داخلی به یک واحد درصد هم نمی‌رسد.

➤ از منظر اهداف توزیعی نیز یافته‌های مطالعات حاکی از آن است که این نظام نه تنها نقشی در بهبود توزیع درآمد نداشته است بلکه به نوعی «تبعیض آمیز» و مقوم نابرابری هم بوده است؛ به نحوی که دو فرد با درآمد یکسان نسبت‌های به شدت نابرابری از درآمدهای خود را مالیات می‌دهند و ممکن است فردی با درآمدی بالاتر در مقایسه با فردی کم درآمد، نسبت به مراتب کوچکتری از درآمدش را به عنوان مالیات به دولت بپردازد.

برخورد نظام مالیاتی فعلی با هر یک از پایه‌های مالیاتی و نقش این پایه‌ها از مالیات وصولی

عملکرد	نرخ مالیاتی	پایه مالیاتی
در سال ۱۳۹۶، مجموع مالیات بر حقوق و دستمزد کارکنان بخش عمومی و خصوصی به ترتیب ۵ و ۴/۶ هزار میلیارد تومان بوده و بدین ترتیب مجموع دریافتی دولت از محل حقوق و دستمزد بالغ بر ۹/۶ هزار میلیارد تومان بوده است. مالیات بر حقوق و دستمزد حدود ۶۳ درصد کل مالیات بر درآمد و ۱۸ درصد کل مالیات‌های مستقیم را به خود اختصاص داده است و این آیتم درآمدی بیش از ۲/۱۳ برابر مالیات بر درآمد مشاغل بوده است.	درآمد حقوق و دستمزد کارکنان دولتی و غیردولتی بر اساس ماده (۸۵) ق.م.م. نسبت به مازاد معافیت پایه موضوع ماده (۸۴) ق.م.م. و تا هفت برابر آن مشمول مالیات سالانه ۱۰ درصد و نسبت به مازاد آن با نرخ ۲۰ درصد مشمول مالیات خواهد شد.	حقوق و دستمزد
کل وصولی مالیات بر درآمد مشاغل در سال ۱۳۹۶ برابر با ۴/۵ هزار میلیارد تومان است و حدود ۳۰ درصد از کل مالیات‌های بر درآمد و ۸ درصد از کل مالیات‌های مستقیم را تشکیل می‌دهد. نکته مهم آنکه وصولی مالیات بر درآمد مشاغل به نصف درآمد مالیات بر حقوق و دستمزد هم نمی‌رسد.	[۰-۰/۵] میلیارد ریال با نرخ ۱۵ درصد [۰/۵-۱] میلیارد ریال با نرخ ۲۰ درصد نسبت به مازاد ۱ میلیارد ریال با نرخ ۲۵ درصد	درآمد مشاغل
مالیاتی از درآمد کشاورزی وصول نمی‌شود.	معافیت به موجب ماده (۸۱) ق.م.م.	درآمد کشاورزی
مالیاتی از سود سپرده‌ها و اوراق بهادار وصول نمی‌شود.	معافیت به موجب ماده (۱۴۵) ق.م.م.	سود سپرده‌ها (درآمدهای بهره‌ای)
مالیاتی از سود سهام وصول نمی‌شود.	معافیت به موجب تبصره (۴) ماده (۱۰۵) قانون مالیات‌های مستقیم	سود سهام
کل وصولی کشور از محل درآمد مستغلات در سال ۱۳۹۶ صرفاً هزار میلیارد تومان است. این درحالی است که بر اساس گزارش حساب‌های ملی بانک مرکزی، درآمد حاصل از خدمات مستغلات در سال مذکور بالغ بر ۲۰۸ هزار میلیارد تومان بوده است. وجود معافیت‌های گسترده در این حوزه و روش نسبتاً پیچیده محاسبه درآمد مشمول مالیات سبب شده است تا میزان وصولی از محل این پایه مالیاتی ناچیز باشد.	[۰-۰/۵] میلیارد ریال با نرخ ۱۵ درصد [۰/۵-۱] میلیارد ریال با نرخ ۲۰ درصد نسبت به مازاد ۱ میلیارد ریال با نرخ ۲۵ درصد	درآمد اجاره املاک

- نظام مالیات بر درآمد در ایران از نوع **تفصیلی** است. در این ساختار، بسته به اینکه منبع کسب درآمد چه باشد، برخورد مالیاتی با آن فرق می‌کند
- ✓ ممکن است مشمول باشد یا نباشد؛
  - ✓ ممکن است معاف باشد یا نباشد؛
  - ✓ ممکن است نرخ آن تناسبی باشد یا تصاعدی؛
  - ✓ ممکن است برخی از اقلام هزینه‌ای از آن قابل کسر باشد یا نباشد؛
  - ✓ و ممکن است مالیات آن در منبع کسر شود یا پرداخت مالیات آن مستلزم تسلیم اظهارنامه باشد.

از ظاهر این ساختار که منطبق با قانون مالیات‌های مستقیم در ایران است، تبعیض آمیز بودن آن هویدا است.

از سوی دیگر، نظام مالیات بر درآمد فعلی مبتنی بر پرونده است و هیچ‌گونه تعدیلی در درآمد مشمول مالیات و یا معافیت پایه برای لحاظ نمودن وضعیت خانوار و اندازه خانوار در نظر نمی‌گیرد.

□ در حالت اول اگر فقط یک شاغل در خانوار وجود داشته باشد و درآمد حقوق وی ۴ میلیون تومان باشد با کسر معافیت پایه ۲ میلیونی در سال ۱۳۹۶، روی ۲ میلیون باقیمانده مشمول مالیات ۲۰۰ هزار تومانی خواهد شد.

□ اگر هر دو فرد این خانواده شاغل باشند و درآمد هر یک از آن‌ها ۲ میلیون تومان باشد هیچ مالیاتی پرداخت نخواهند کرد به رغم آنکه مجموع درآمد خانوار ۴ میلیون تومان خواهد بود.

□ اگر هر دو فرد خانوار شاغل باشند و هر یک درآمد ۳ میلیون تومانی دریافت کنند کل مالیات پرداختی ماهانه این خانوار ۲۰۰ هزار تومان خواهد بود در حالی که مجموع درآمد آنها ۶ میلیون تومان است.

□ اگر هر یک از این خانوارها صاحب دو فرزند نیز باشند، هیچ تغییری در میزان پرداخت مالیات آن‌ها صورت نخواهد گرفت چرا که در قانون مالیات‌های مستقیم ایران، هیچ تمهیداتی برای مدنظر قرار دادن تفاوت در وضعیت و اندازه خانوار اندیشیده نشده است.

همچنین وجود معافیت‌ها و مشوق‌های مختلف در پایه‌های بالقوه مالیات بر درآمد، ضمن محدود نمودن دایره شمول مالیاتی موجب برهم خوردن تخصیص منابع و نقض کارایی، خزش معافیت‌ها به دلیل افزایش تقاضاهای صنفی برای برخورداری از مشوق‌ها، نقض عدالت مالیاتی و افزایش بار مالیاتی سایر بخش‌های اقتصادی مشمول مالیات شده است و در عین حال، هزینه‌های اداری مدیریت این معافیت‌ها و مشوق‌ها را افزایش داده و قوانین و مقررات را پیچیده‌تر نموده است.

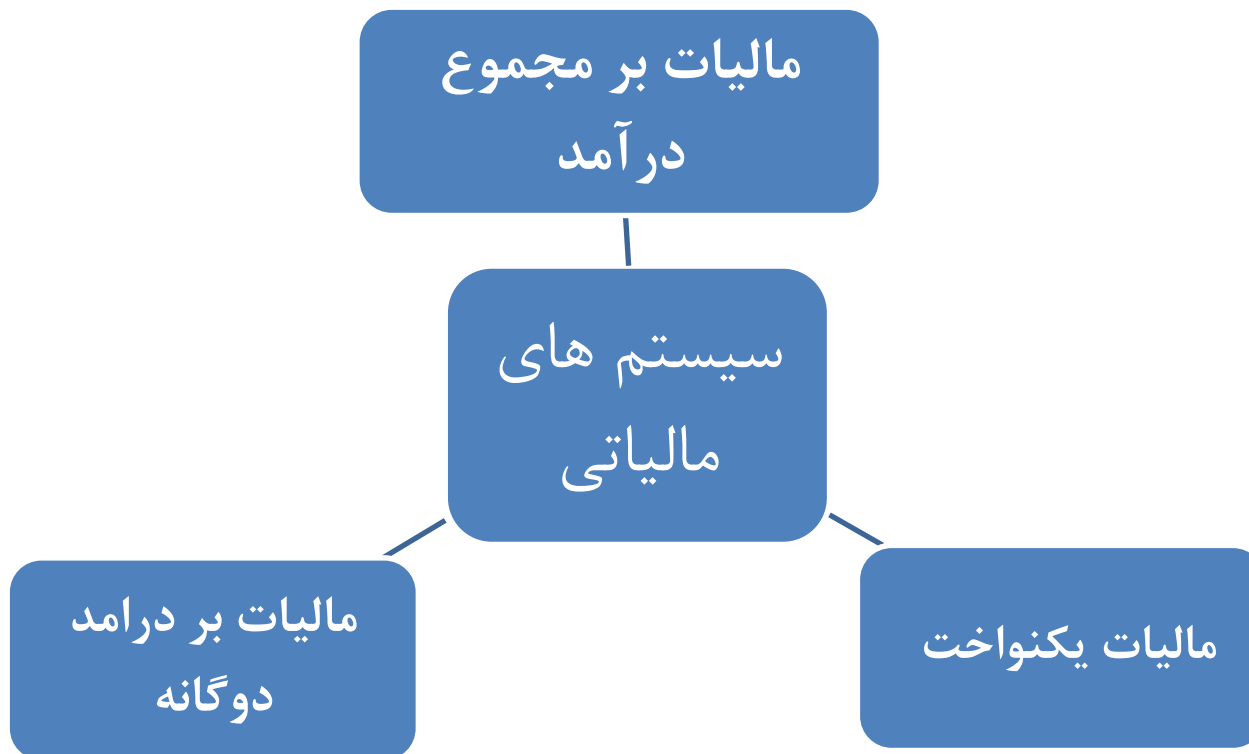
با عنایت به توضیحات مذکور، تجدیدساختار نظام مالیات‌های مستقیم در ایران و طراحی الگوی مالیات بر جمع درآمد اشخاص از اهمیت و ضرورت زیادی برخوردار است.

محور دوم

ارائه تصویری یکپارچه از انواع الگوهای وضع مالیات
بر درآمد اشخاص در جهان

انواع سیستم های مالیات بر درآمد اشخاص

یک- سیستم مالیات بر مجموع درآمد (CITS)

در این سیستم مالیاتی خالص درآمد حاصل از منابع مختلف درآمدی (درآمد سرمایه، درآمد کار و دیگر درآمدها منهای کسورات مجاز مالیاتی) تجمیع شده و مقادیر درآمد بالاتر از سقف معافیت پایه (آستانه مالیاتی)، براساس نرخهای تصاعدی مشمول مالیات می‌شود. به این معنی که مالیات درآمد کار و درآمد سرمایه در نرخ مشابهی مشمول مالیات می‌شوند و ارزش معافیت‌ها و تخفیف‌های مالیاتی با درآمد افزایش می‌یابد.

مزایای این سیستم مالیاتی عبارتند از:

اول، مزیت مهم مالیات بر مجموع درآمد رفتار یکسان این سیستم با درآمد حاصل از منابع مختلف درآمدی است که خنثی بودن مالیات نسبت به روش‌های مختلف کسب درآمد و روش‌های مختلف سازماندهی کسب و کارها (شرکتی و غیر شرکتی) را نتیجه می‌دهد.

دوم، سیستم مالیات بر مجموع درآمد، بازتوزیع درآمدها را به شکل مؤثری از طریق نرخ‌های تصاعدی ساده می‌کند، چنین سیستمی دوری جستن از پرداخت مالیات از طریق انتقال درآمد از یک منبع درآمدی به منبع درآمدی دیگر را دشوار می‌سازد و همین امر عدالت افقی، عدالت عمودی و ادراک عدالت مالیاتی را تأمین می‌کند. سوم، شناسایی فقرا از طریق این سیستم مالیاتی راحت‌تر انجام می‌گیرد. بنابراین این سیستم به اجرای هدفمند سیاست‌های حمایتی کمک می‌کند.

چهارم، گسترش پایه مالیاتی و به تبع آن کاهش نرخ‌های مالیات، ویژگی اصلی این سیستم مالیاتی است که کاهش انگیزه‌های برنامه‌ریزی مالیاتی، فرار قانونی و غیر قانونی از پرداخت مالیات را در پی خواهد داشت که در نهایت منجر به بهبود تمکین مالیاتی و کاهش هزینه‌های اجرایی مرتبط برای شناسایی و کنترل تخلفات مالیاتی می‌شود. اما در کشورهایی که سیستم مالیات بر مجموع درآمد را اجرایی کرده‌اند به دلیل برخی ملاحظات کارایی، یا سادگی و یا در مواردی که تعریف درآمد و اندازه‌گیری آن دشوار باشد برخی معافیت‌ها و استثنایا مورد توجه قرار گرفته و همین امر باعث شده در اجرا از نسخه محض مذکور فاصله بگیرند.

دو- سیستم مالیات بر درآمد دوگانه (DITS)

این سیستم سه مؤلفه اساسی دارد:

یکی از مهم ترین چالش های این سیستم برخورد مالیاتی با درآمد مشاغل است.

اگر درآمد مشاغل مشمول مالیات بر درآمد کار در نرخ های تصاعدی شود درآمد سرمایه در مقایسه با سیستم مالیات بر درآمد دوگانه مشمول مالیات سنگین تری می شود در مقابل اگر درآمد مشاغل با نرخ پایین و یکنواخت مالیات بر درآمد سرمایه مشمول مالیات شود در این صورت مودی مالیاتی (صاحب شغل آزاد) از مالیات تصاعدی بر درآمد حاصل از کار فرار خواهد کرد.

برای جلوگیری از چنین رفتار نابرابر مالیاتی، ضروری است که درآمد مشاغل به دو جزء درآمد حاصل از کار و درآمد حاصل از سرمایه تفکیک شود.

اولاً درآمد حاصل از کار با نرخ های تصاعدی مشمول مالیات می شود.

ثانیاً نرخ مالیات بر درآمد شرکت ها و سرمایه، یکنواخت است.

ثالثاً سوم پایه مالیاتی گسترده و نرخ های مالیاتی پایین است.

سه - سیستم مالیات بر درآمد یکنواخت (FTS)

در این سیستم بر همه انواع درآمدهای خالص (درآمد سرمایه، درآمد کار، دیگر درآمدها منهای کسورات قانونی مالیات) نرخ مالیات یکنواخت وضع می‌شود.

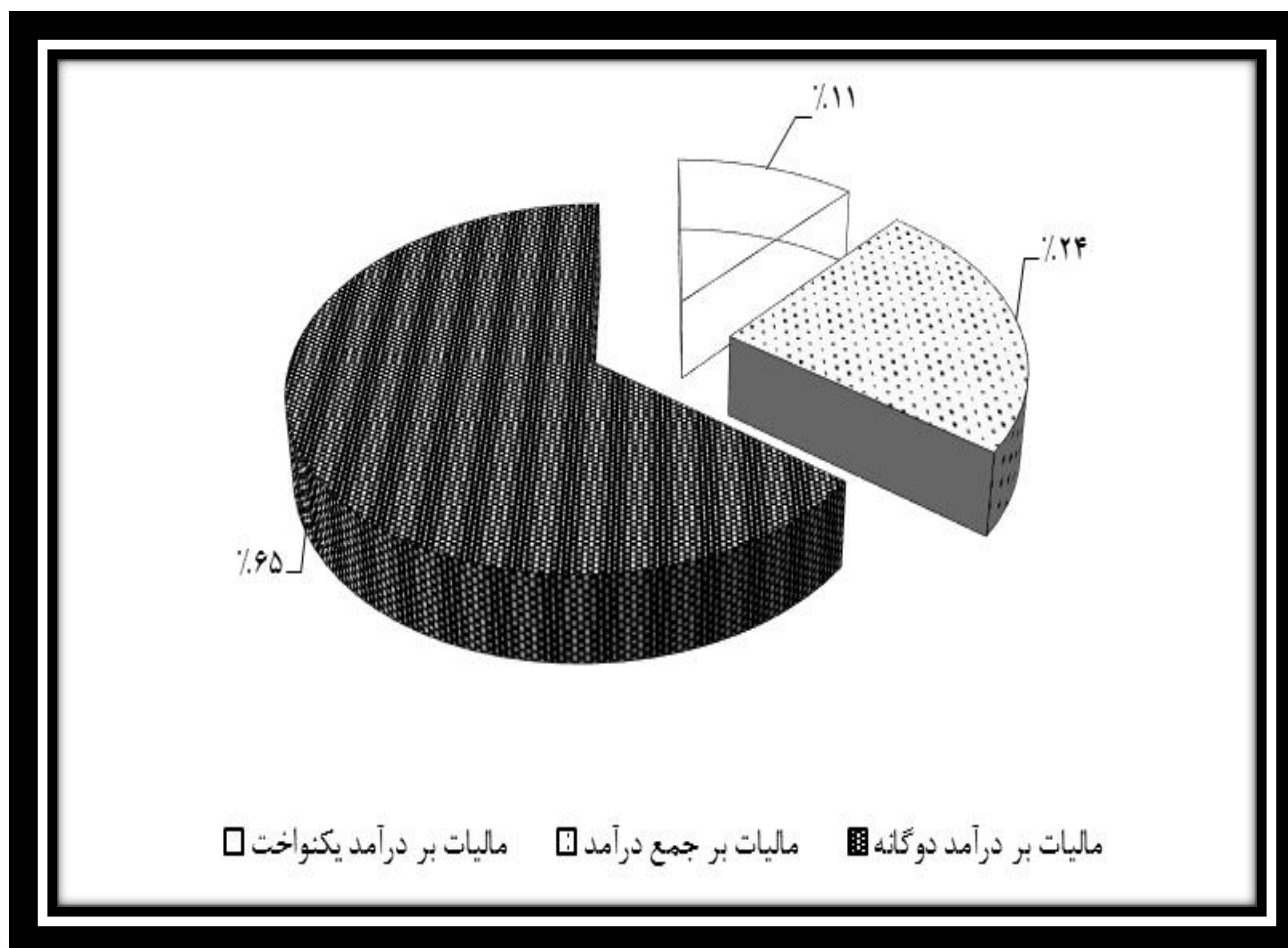
این دلالت دارد بر اینکه درآمد حاصل از کار و سرمایه با نرخ یکسانی مشمول مالیات می‌شوند و در این سیستم مقدار معافیت مالیاتی مستقل از سطح درآمد است.

اصل کلیدی مالیات یکنواخت این است که درآمد دقیقاً باید فقط یکبار و تا آنجا که ممکن است نزدیک به مبدأ آن مشمول مالیات شود.

مقایسه سیستم های مالیات بر درآمد اشخاص

سیستم سازگار با این اصول	اصول	
سیستم مالیات یکنواخت	سادگی	
سیستم مالیات یکنواخت	کارایی	
سیستم مالیات دوگانه	بر اساس درآمد طول عمر	عدالت عمودی
سیستم مالیات بر مجموع درآمد	بر اساس درآمد سالیانه	
سیستم مالیات دوگانه	بر اساس درآمد طول عمر	عدالت افقی
سیستم مالیات بر مجموع درآمد سیستم مالیات یکنواخت	بر اساس درآمد سالیانه	
سیستم مالیات بر مجموع درآمد	عدالت افقی و عمودی بر اساس ترکیب درآمد	
سیستم مالیات دوگانه	حصول درآمد کافی در یک محیط رقابت بین المللی	
سیستم مالیات یکنواخت	کاهش هزینه اجرایی	
سیستم مالیات یکنواخت	کاهش هزینه تمکین مالیاتی	
سیستم مالیات بر مجموع درآمد	جلوگیری از انتقال درآمد بین منابع مختلف	
سیستم مالیات یکنواخت		

بررسی نظام مالیات بر درآمد حاکی از آن است که در سال ۲۰۱۷-۲۰۱۸ از میان ۱۳۰ کشور، ۱۵ کشور نظام مالیات بر درآمد یکنواخت را انتخاب نموده‌اند. نظام مالیات بر جمع درآمد در ۳۱ کشور در حال پیاده‌سازی است و در نهایت، ۸۴ کشور مجری نظام مالیات بر درآمد دوگانه هستند.

محور سوم

محورهای اصلی تصمیم‌گیری در لایحه PIT و ارائه
استدلال‌های اساسی در خصوص آن

محور اول

1. کدام یک از الگوهای مالیات بر مجموع درآمد مبنای تدوین پیش نویس لایحه قرار گرفته اند؟

- Comprehensive Income Tax
- Dual Income Tax
- Flat Income Tax

- نظر به معایب و مزایای هر یک از سیستم‌های مالیاتی و تجربیات کشورهای مجری نظام مالیات بر درآمد، در این لایحه نظام مالیات بر مجموع درآمد پیشنهاد شده است.
- اولاً تمامی منابع درآمدی مؤدیان شناسایی شده است.
- پس از آنکه درآمدهای ناخالص فرد مشخص گردید، هزینه‌های قابل قبول (یا کسورات استاندارد)، معافیت پایه و معافیت مازاد، از این درآمدهای ناخالص کسر شده و مقدار درآمد مشمول مالیات فرد مشخص می‌شود و سپس در قالب یک جدول مالیاتی با ساختار نرخ‌های تصاعدی مشمول مالیات می‌گردد.

دلایل اصلی این انتخاب عبارتند از:

- ❖ رعایت بهتر عدالت افقی و عمودی
- ❖ خنثی بودن مالیات نسبت به روش‌های مختلف کسب درآمد و ممانعت از آربیتراژ مالیاتی
- ❖ کمک به اجرای هدفمند سیاست‌های حمایتی
- ❖ بهبود تمکین مالیاتی

محور دوم

1. مؤدی کیست: شخص یا خانوار؟
2. معیارهای مزیت نسبی نظام های شخص محور و خانوار محور کدام است؟
3. آیا امکان نزدیک کردن این دو نظام به هم وجود دارد؟
4. برخورد لایحه با این موضوع چگونه بوده است؟

تعریف شخص یکی از مسائل مهم در مالیات‌ستانی از اشخاص است. شخص به دو صورت قابل تعریف است:

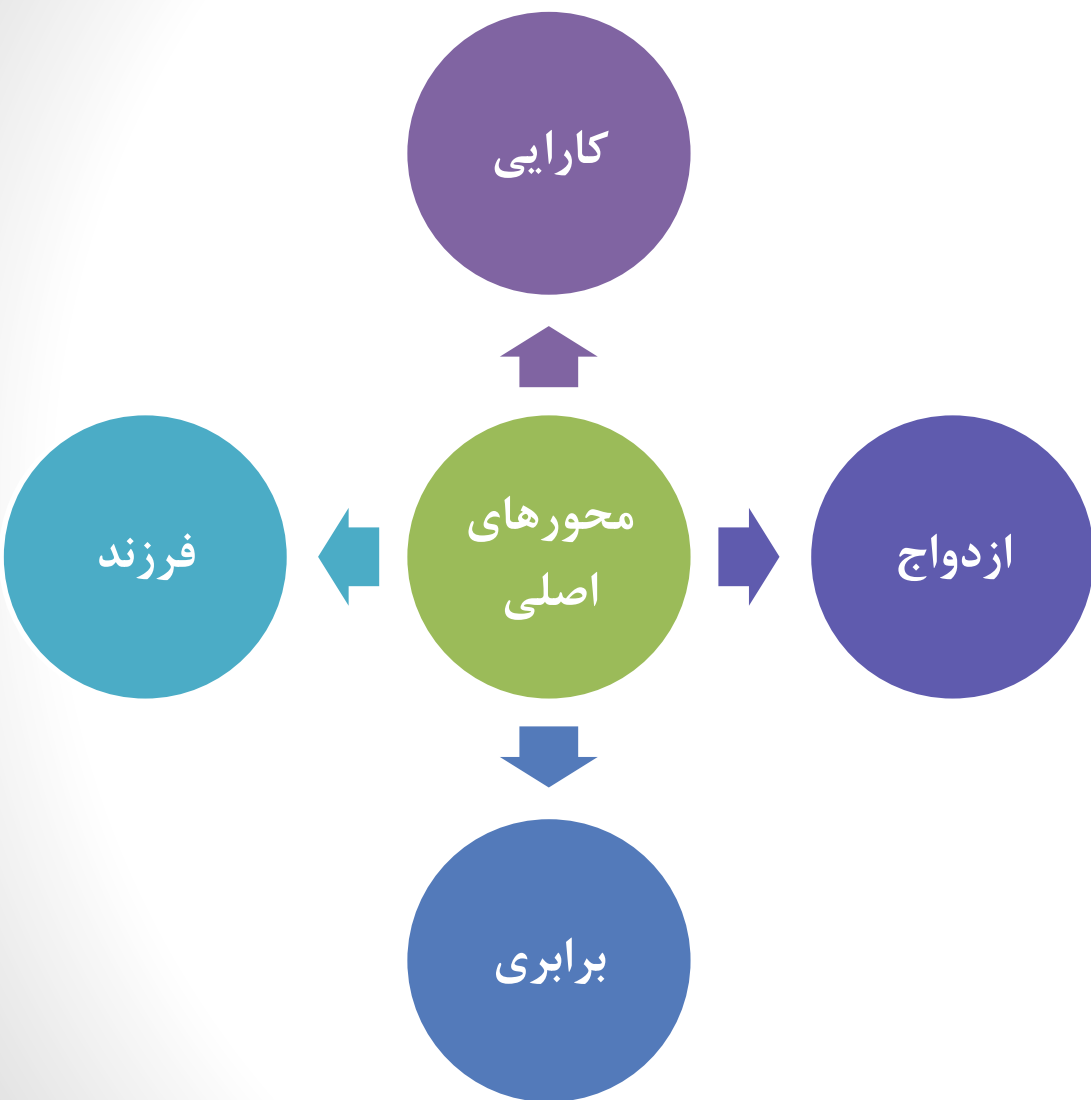
۱- هر فردی که درآمد کسب می‌کند مبنای مالیات‌ستانی قرار گیرد.

در این حالت فرد اظهارنامه مالیاتی را تکمیل می‌کند و مالیات تنها براساس درآمدهای خود او محاسبه می‌گردد.

۲- خانواده، واحد مالیات‌ستانی تعیین شود.

در این حالت هم زن و هم مرد درآمدهای خود را گزارش می‌کنند و مالیات براساس مجموع درآمد خانواده محاسبه می‌گردد، هر دو فرد نیز در خصوص پرداخت مالیات مسئولند.

سوال اینجاست که نقاط ضعف و قوت دو گزینه کدام‌اند و در نهایت کدام یک باید مورد استفاده قرار گیرد؟

در مقایسه دو ساختار مالیاتی و دو محور مهم شامل کارایی و برابری مطرح هستند و در سمت خانوار نیز دو مبحث حائز اهمیت شامل ازدواج و فرزند می‌شوند.

همچنین در پیاده‌سازی نظام مالیاتی، مبحث سهولت اجرا نیز از اهمیت خاصی برخوردار است.

نقاط ضعف و قوت واحدهای مالیات‌ستانی

ویژگی‌ها	فرد محور	خانواده محور
کارایی	✓	
برابری		✓
انگیزه ازدواج		✓ (در بیشتر موارد)
انگیزه فرزندآوری	-	-
انگیزه اشتغال زنان	✓	
سهولت اجرا	✓	

✓ در میان ۱۳۰ کشوری که مورد بررسی قرار گرفته‌اند

□ تنها شش کشور ارائه اظهارنامه مشترک را الزامی کرده‌اند

□ ۲۱ کشور به مودیان متأهل اختیار داده‌اند که اظهارنامه خود را به صورت مشترک یا منفرد ارائه کنند.

□ ۱۰۳ کشور که حدود ۷۹ درصد از کشورهای مورد بررسی را تشکیل می‌دهند نظام مالیاتی فردمحور را برگزیده‌اند.

تصمیم اتخاذ شده در لایحه

با عنایت به اینکه اولاً تجربیات کشورهای مجری نظام مالیات بر درآمد از سیستم مالیاتی مبتنی بر فرد حمایت می‌کند و ثانیاً بر اساس مبانی نظری، سیستم مالیاتی که مبتنی بر «فرد» است و نه «خانوار»، بهتر می‌تواند هدف کارایی در اقتصاد را تأمین نماید و ثالثاً سهولت اجرا نیز از جمله مزیت‌های اساسی سیستم مالیاتی فردمحور می‌باشد لذا در لایحه پیشنهادی، واحد مالیاتی بر اساس فرد تنظیم شده است. هر چند در کسورات استاندارد و معافیت‌های پایه، تمایز میان خانوار لحاظ شده است.

محور سوم

1. چه هزینه هایی قابل کسر است و چرا؟
2. مزیت استفاده از کسورات استاندارد در برابر کسورات خاص چیست و بالعکس؟
3. مبنای تنظیم معافیت ها چیست؟
4. در پیش نویس لایحه کدام الگو مبنا قرار گرفته است؟

- با توجه به قوانین مالیاتی کشورهای مختلف می توان معافیت ها، کسورات و اعتبار مالیاتی را به دو گروه گروه کلی زیر تقسیم کرد:

- الف - استاندارد:

- ✓ معافیت پایه

- ✓ کسورات استاندارد

- ✓ اعتبارات استاندارد

- ب - موردی:

- ✓ معافیت برخی از پایه های درآمدی

- ✓ هزینه های قابل کسر

معافیت پایه و کسورات استاندارد

از مجموع ۱۲۵ کشور جهان:

✓ ۵۶ کشور از معافیت پایه

✓ ۴۸ کشور از کسورات استاندارد شخصی

✓ ۳۲ کشور از کسورات استاندارد به ازای همسر و فرزندان

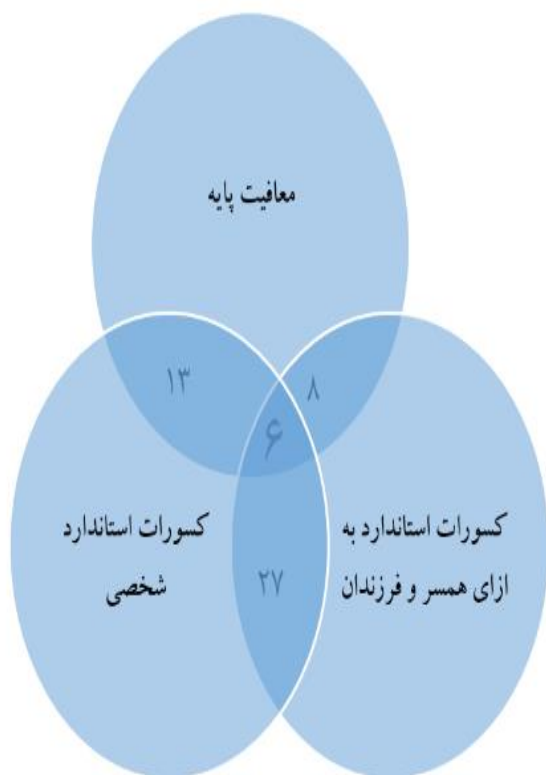
✓ ۶ کشور (شامل فرانسه، گابن، گینه، پورتوریکو، سنگاپور و تایلند) به طور همزمان از هر سه ابزار

✓ ۲۷ کشور به طور همزمان از کسورات استاندارد به ازای همسر و فرزندان و کسورات استاندارد شخصی

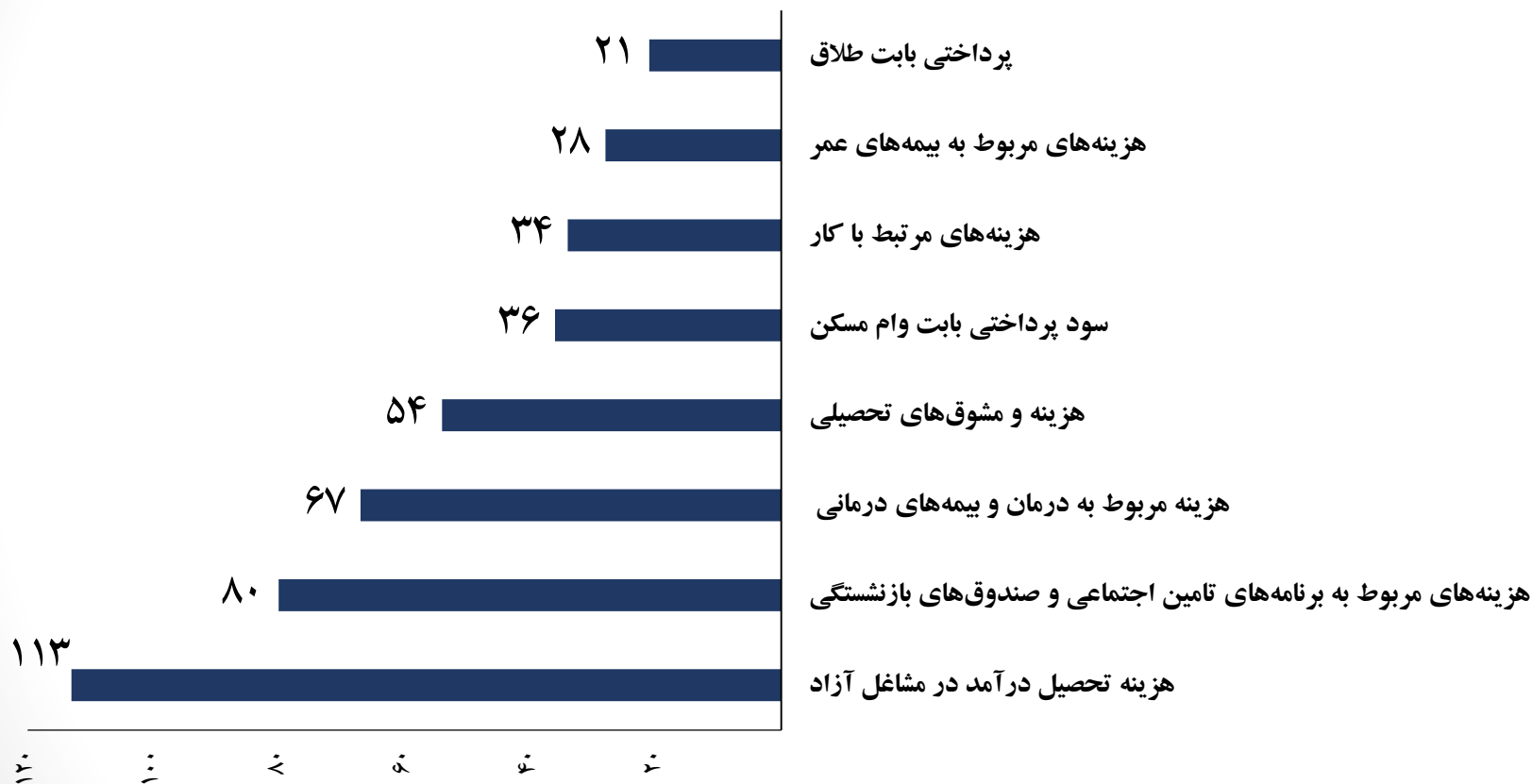
✓ ۱۳ کشور به طور همزمان از کسورات استاندارد شخصی و معافیت پایه

✓ ۸ کشور به طور همزمان از معافیت پایه و کسورات استاندارد به ازای همسر و فرزندان

استفاده می‌کنند. ۹۲ کشور هم جبران زیان را در سیستم مالیاتی خود گنجانده اند.

کسورات: هزینه‌های قابل کسر

کسورات و معافیت های پیشنهاد شده در لایحه

۱۰ درصد درآمد سرانه	مودی مجرد	کسورات استاندارد
۱۵ درصد درآمد سرانه	متاهل و همسر بدون درآمد	
۸ درصد درآمد سرانه	متاهل و همسر دارای درآمد	
۲ درصد درآمد سرانه	هر یک از اشخاص وابسته	
۳۰ درصد درآمد سرانه	معافیت پایه مودی	معافیت ها
۲۰ درصد درآمد سرانه	معافیت پایه همسر	
۱۵ درصد درآمد سرانه	معافیت پایه وابستگان	
۱۵ درصد درآمد سرانه	معافیت پایه فرزند	
۱۰ درصد درآمد سرانه	معافیت مازاد	

در راستای حرکت به سمت عادلانه‌تر شدن سیستم مالیاتی، مواردی نیز به عنوان معافیت مازاد پیشنهاد شده است. مثلاً مؤدی، همسر مؤدی و هر یک از اشخاص وابسته به وی که بیش از ۷۰ سال سن داشته باشند معادل ۱۰ درصد درآمد سرانه، معافیت مازاد به آن‌ها تعلق گیرد. همچنین در صورتی که یک زن سرپرست خانوار باشد به اندازه نیمی از معافیت پایه مربوط، معافیت مازاد بگیرد. علاوه بر این، به ازای هر فرزند کمتر از ۶ سال به اندازه معافیت پایه فرزندان، معافیت مازاد بگیرد و به ازای هر فرزند بعد از فرزند دوم به اندازه معافیت پایه فرزندان، معافیت مازاد دریافت کند.

در راستای عدالت مالیاتی می‌بایستی وضعیت خانوار و بعد آن را در اعطای معافیت پایه در نظر گرفت. در همین راستا، شخص مؤدی می‌تواند از یک معافیت پایه ۳۰ درصدی درآمد سرانه به ازای خودش، یک معافیت پایه ۲۰ درصدی برای همسر (یا همسران) به شرط آنکه درآمد سرانه همسر (یا همسران) کمتر از ۵۰ درصد درآمد سرانه باشد، فرزندان و نوادگان وابسته به مؤدی به اندازه ۱۵ درصد درآمد سرانه، فرزندان معلول و ناتوان به میزان ۲۵ درصد درآمد سرانه، مادر و پدر و اجداد مؤدی یا همسر مؤدی که ۶۰ سال یا بیشتر سن دارند و درآمدی کمتر از ۵۰ درصد درآمد سرانه دارند، معادل ۱۵ درصد درآمد سرانه، خواهر و برادر یا اقوامی که تحت حمایت مؤدی هستند به شرط آنکه سن‌شان ۲۰ تا ۶۰ سال نباشد و درآمدی کمتر از ۵۰ درصد درآمد سرانه داشته باشند معادل ۱۵ درصد بهره‌مند گردد

مؤدی مالیاتی دو گزینه پیش‌رو دارد. در گزینه اول، وی می‌تواند با ارائه اسناد معتبر، مبالغ پرداخت شده بابت حق بیمه درمان، مخارج پزشکی مازاد بر مبالغی که تحت پوشش بیمه است، مخارج آموزشی، هزینه اجاره مسکن، اقساط تسهیلات دریافت شده برای خرید اولین واحد مسکونی و نظایر آن را به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی از درآمد ناخالص خود کسر نماید. در گزینه دوم، اگر اسناد معتبر ارائه نکرد می‌تواند علاوه بر معافیت پایه و مازاد، کسورات استناداردی به ازای خود، همسر، فرزندان و سایر افراد تحت پوشش را از درآمد ناخالصش کسر کند.

محور چهارم

1. الگوهای تنظیم بازه های درآمدی (براکت های مالیاتی) و نرخ های مالیاتی چگونه است؟
2. دلایل استفاده از الگوهای مختلف تنظیم جدول مالیاتی چیست؟
3. در پیش نویس لایحه چگونه عمل شده است؟

- نرخ‌های مالیات، یکی از **عوامل اصلی تعیین‌کننده تمکین مؤدیان و جمع‌آوری مالیات** است و رفتار اقتصادی مؤدیان را نیز از دو منظر تحت تأثیر قرار می‌دهد؛

* نخست؛ انتخاب بین کار و فراغت

* دوم؛ انتخاب بین مصرف و پس‌انداز را متأثر می‌سازد.

طراحی جدول نرخ‌ها و براکت‌های مالیاتی نیز علامتی برای سیاست‌گذاری دولت به منظور **بازتوزیع درآمدی** را منعکس می‌سازد. لذا لازم است جدول نرخ‌ها و براکت‌های مالیاتی طراحی شود که حتی المقدور کارا و عادلانه باشد.

- اصل عدالت مستلزم آن است که فردی که درآمد بالاتری دارد سهم نسبتاً بیشتری از درآمدها را به عنوان مالیات بپردازد. این هدف از دو طریق قابل دستیابی است:

- **نخست؛ طراحی یک حد معافیت پایه بالا**

- **دوم؛ وجود نرخ‌های نهایی مالیاتی بالا.**

البته وجود یک حد معافیت پایه بالا، شمار زیادی از مؤدیان را خارج از شبکه مالیاتی نگه می‌دارد. بنابراین ضرورت می‌یابد تا با هدف ایجاد درآمد، نرخ‌های نهایی مالیاتی بالایی را طراحی نمود. هر چند این اقدام منجر به اخلال نسبتاً بالاتری در رفتار اقتصادی مؤدیان می‌شود و **ناکارایی را تشدید** می‌کند.

- همچنین عدالت جدول مالیاتی با اخلاص مواجه خواهد شد اگر بار مالیاتی اضافه‌ای را به دلیل «خزش براکت» یا **Bracket Creep** درآمدی به سبب تورم تحمیل کند. چرا که ممکن است یک شخص را به دلیل افزایش درآمدهای اسمی‌اش به براکت‌های مالیاتی بالاتری بکشاند در حالی که درآمد حقیقی‌اش ممکن است ثابت باقی مانده باشد و یا حتی تغییری نکند. از این پدیده به «کشش مالی» یا **Fiscal Drag** نیز منتسب است.

- بر این اساس، در طراحی جدول نرخ‌های مالیاتی ضروری است که موارد زیر تضمین شوند:
- حد معافیت پایه باید در سطح متوسطی باشد، یعنی اینکه یک توازن مناسبی بین بدهی مالیاتی در پایین‌ترین سطح درآمدی، هزینه‌های اجرایی جمع‌آوری مالیات و بار تمکین کوچکترین مؤدیان وجود داشته باشد. توانمندی اداره مالیاتی برای ارائه خدمات باکیفیت به مؤدیان، به طور معنی‌داری می‌تواند انتخاب برای حد معافیت را تحت تأثیر قرار دهد.
- تعداد طبقات مالیاتی باید اندک و دامنه آن‌ها نسبتاً بزرگ باشد تا اختلالات ناشی از خزش براکت‌ها را حداقل سازد.
- حداکثر نرخ نهایی مالیاتی نیز باید متوسط باشد تا اختلالات رفتار اقتصادی مؤدیان و تمایل آن‌ها به فرار مالیاتی را کاهش دهد.

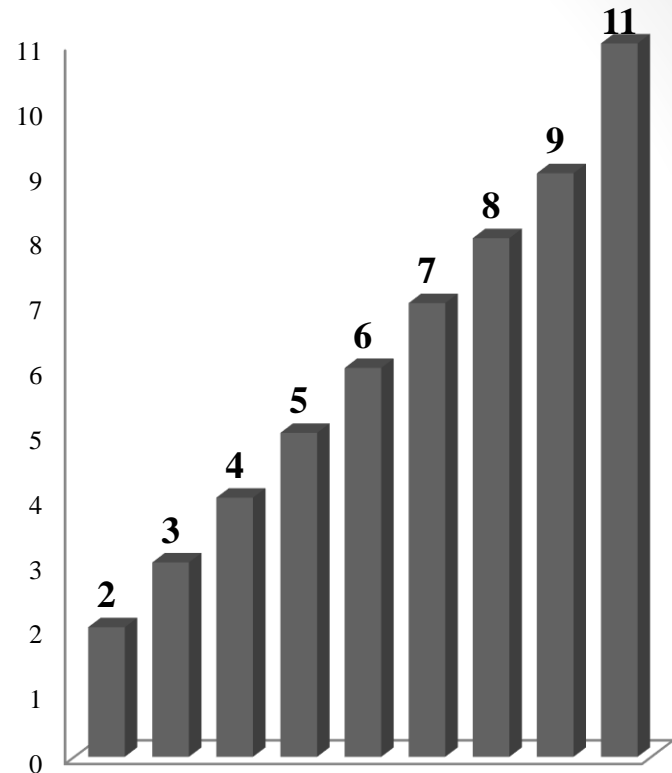
تجربیات کشورها در خصوص پیاده سازی سیستم مالیات بر جمع درآمد

براکتها

مشاهده اول: تعداد براکت‌های درآمدی دامنه وسیعی دارد و متوسط تعداد براکت‌های درآمدی در کشورهای مجری نظام مالیات بر جمع درآمد، ۵/۵ عدد است.

مشاهده دوم: نخستین براکت درآمدی در ۱۴ کشور با نرخ صفر مشمول مالیات می‌شود که این کشورها عبارتند از استرالیا، شیلی، فرانسه و افغانستان، اکوادور، کوزوو، مالاوی، مالزی، میانمار، پاپوآگینه نو، پاراگوئه، سنگاپور، تانزانیا، تایلند. دامنه معافیت پایه در محدوده ۸۷ دلار برای کشور تانزانیا تا ۱۴۶۴۰ دلار برای کشور سنگاپور قرار می‌گیرد. میانگین ساده این معافیت پایه در ۱۴ کشور مذکور ۶۰۳۶ دلار است که در سه کشور عضو OECD، میانگین ساده معافیت پایه حدود ۸۲۰۳ دلار و در مابقی کشورها ۵۴۴۵ دلار می‌باشد. به رغم آنکه در سه کشور OECD، معافیت پایه حدود یک‌سوم درآمد ملی سرانه کشور است در کشورهای غیر OECD، قاعده مشخصی قابل استخراج نیست و از ۰/۱ برای تانزانیا تا ۴/۹ برای پاراگوئه در نوسان است.

مشاهده سوم: منطق مشخصی بر بالاترین براکت درآمدی در کشورهای عضو OECD حاکم است و حدوداً ۵ برابر درآمد سرانه کشورها می‌باشد.

۵ کشور (گویان، آذربایجان، لسوتو، مولداوی، ترینیداد و توباگو)
 ۳ کشور (مالاوی، پاراگوئه، انگلستان)
 ۴ کشور (افغانستان، نیوزیلند، کوزوو، جمهوری کنگو)
 ۴ کشور (استرالیا، کانادا، فرانسه، موزامبیک، تانزانیا)
 ۵ کشور (کره جنوبی، نیجریه، میانمار، پاپوآگینه نو)
 ۴ کشور (آمریکا، شیلی)
 ۲ کشور (تایلند، ونزوئلا)
 ۲ کشور (اکوادور، لوکزامبورگ)
 ۲ کشور (سنگاپور، مالزی، مکزیک)

در طراحی براکت‌ها؛

- اولاً حداکثر تعداد طبقات ۴ الی ۵ عدد باشد. ثانیاً براکت اول که محدوده معافیت از مالیات بر درآمد را منعکس می‌سازد کمتر از ۵۰ درصد درآمد سرانه کشور نباشد. ثالثاً بالاترین براکت درآمدی کمتر از ۵ برابر درآمد سرانه نباشد.

در طراحی نرخ‌های متناظر برای براکت‌ها:

- اولاً اولین نرخ بعد از معافیت بهتر است ۱۰ درصد باشد. ثانیاً متوسط نرخ مالیاتی ۲۰ درصد باشد. رابعاً بالاترین نرخ مالیاتی حداکثر ۳۰ درصد باشد.

- برای ممانعت از بروز پدیده «خزش براکتی» ضروری است که ارقام مندرج در براکت‌ها با توجه به تورم (که در اکثر قوانین کشورها، افزایش شاخص قیمت مصرف‌کننده ملاک عمل قرار می‌گیرد) تعدیل گردند. البته راهکار دیگر آن است که براکت‌ها را به درآمد سرانه جاری سالانه متصل نمود که این متغیر اسمی به موازات با افزایش شاخص قیمت‌ها، تغییر می‌کند لذا نیازی به تعدیل وجود نخواهد داشت.

نرخ‌ها

مشاهده اول: پایین‌ترین نرخ مالیاتی غیرصفر در بین کشورهای مجری نظام مالیات بر جمع درآمد طیف وسیعی دارد و از ۱ درصد در جمهوری کنگو تا ۲۸ درصد در گویان کشیده شده است. میانگین پایین‌ترین نرخ مالیاتی غیرصفر در تمامی کشورهای این مجموعه ۹/۷ درصد است که این میانگین برای کشورهای زیرمجموعه OECD به ۱۰/۲ درصد افزایش می‌یابد.

مشاهده دوم: بالاترین نرخ مالیاتی نیز دارای میانگین ۳۱/۳ درصد برای تمامی کشورها و ۳۸/۸ درصد برای کشورهای عضو OECD است. این تفاوت حاکی از درجه تصاعدی بودن بالاتر نظام مالیات بر مجموع درآمد در کشورهای OECD دارد. بالاترین نرخ مالیاتی نیز در دامنه ۱۰ درصد (برای پاراگوئه و کوزوو) تا ۴۵ درصد (برای انگلستان، استرالیا، فرانسه) نوسان می‌کند.

مشاهده سوم: میانگین نرخ مالیاتی در هر یک از کشورهای مجری نظام مالیات بر جمع درآمد نیز پراکندگی قابل توجهی دارد و در محدوده ۵/۵ درصد برای کوزوو تا ۳۵ درصد برای انگلستان قرار می‌گیرد. متوسط ساده میانگین نرخ‌های مالیاتی برای کل کشورها (با احتساب کشورهای عضو OECD) حدود ۲۰ درصد و برای کشورهای عضو OECD بالغ بر ۲۵ درصد می‌باشد.

پیشنهادهای ارائه شده در لایحه درباره ساختار نرخ و براکت‌های مالیاتی

اختلاف درآمد فرد با ۷۰ درصد درآمد سرانه با نرخ منفی ۳۰

۷۰ تا ۱۰۰ درصد درآمد سرانه با نرخ صفر درصد

۱ - تا ۲ برابر درآمد سرانه با نرخ ۱۶ درصد

۲ - تا ۵ برابر درآمد سرانه با نرخ ۲۰ درصد

۵ - تا ۱۰ برابر درآمد سرانه با نرخ ۲۵ درصد

نسبت به مازاد ۱۰ برابر درآمد سرانه با نرخ ۳۰ درصد

با تشکر از حسن توجه شما